

PARTIZÁNHARCOK MAGYARORSZÁG FELSZABADÍTÁSÁÉRT

Kovács István vezérőrnagy — Harsányi János főhadnagy

Tíz esztendeje annak, hogy a megvert fasiszta hadseregeket üldözve a dicsőséges Szovjet Hadsereg harcosai hazánk földjére léptek és a magyar népet felszabadították a német fasiszták igája alól. Nehéz, véres, hosszú hónapokig tartó hősiességük eredményeként 1945. április 4-én a Szovjet Hadsereg véglegesen kiűzte Magyarországot területéről a fasiszta csapatokat és felszabadította hazánkat.

Hazánk felszabadulásának tizedik évében minden nap egy-egy ünnepi évforduló, a Szovjet Hadsereg Magyarországot felszabadulásáért vívott hősiességének egy-egy csatájának évfordulója. De emellett meg kell emlékezni azokról a — számban ugyan nem sok, de a hősi harcokban élenjáró — magyarokról is, akik a dicső szovjet nép példáján lelkesülve, a Szovjet Hadsereg csodálatos hősiessége nyomán fegyvert ragadtak a gyűlölt fasiszta hódítók ellen és önfeláldozó harcukkal hozzájárultak szeretett hazánk felszabadulásához.

A magyar szabadságharcok története a második világháború idején új — igaz, nem terjedelmes — dicsőséges fejezettel gazdagodott. Noha az elmúlt háború alatt kibontakozott magyar szabadságharcos mozgalom méreteiben elmaradt néhány más ország, különösképpen pedig a Szovjetunió mozgalmaitól, mégis magán viselte a partizánmozgalom elengedhetetlen tulajdonságát: népi jellegét. A partizánok a nép fiai voltak és harcukat a nép támogatta. Ezt még az ellenség is kénytelen volt elismerni.

A M. Kir. Csendőrség Nyomozó Osztályparancsnokságának heti összefoglaló jelentése a baloldali mozgalmakról, 1944. aug. 16. (M. M. I. Archivuma) így ír:

„A közelmúltban szovjet repülőgépről több ejtőernyős partizánt dobta le... A felkutatás során az a gyanú merült fel, hogy a lakosság bizonyos része rosszindulatúlag félrevezeti a kutatást végző hatósági közegeket és olyan területeket jelöl meg a partizánok rejtekhelyéül, ahol a legnagyobb gondossággal végrehajtott átkutatás során sem tudnak eredményt elérni. Különösen a német katonai és biztonsági szerveket igyekeznek hamis bejelentéseikkel félrevezetni és kifárasztani. Ezzel kapcsolatban olyan hangok hallatszottak, hogy »miért segítsünk mi a partizánokat felkutatni, mikor azok a mi segítségünkre jöttek ide«.

Ezek a jelenségek és hangok is kétségtelenül az egyesült baloldal megnövekedett befolyását igazolják.”

A Magyar Kommunista Párt vezetése alatt százszámra akadtak magyarok, akik vállalták a fegyveres ellenállás megszervezésének áldozatos munkáját és sok ezerre rüg azoknak a száma, akik nemzeti öntudatra ébredve követték őket a felszabadító harcban.

A magyar partizánmozgalom *népi mozgalom volt*.

A magyar nép fiai, akikben újra éledt Bocskai, Esze Tamás, Rákóczi kurucainak, Kossuth fiainak, a 19-es vöröskatonáknak szabadságszerető szelleme, súlyos harcokban pusztították a német megszállókat, rombolták felvonulási, visszavonulási és utánpótlási vonalaikat és ezzel segítséget nyújtottak a hazánkat felszabadító Szovjet Hadseregnek.

A második világháború partizánmozgalmainak — így a magyarnak is — legfőbb jellemzője az volt, hogy azokat mindenütt a kommunista pártok szervezték és vezették, és ebben a harcban maguk köré tömörítették a széles népi erőket.

A német elnyomás, a nyilas rémuralom sötét időszakában, amikor hazánkra és népünkre a dühöngő fasizmus vad terrorja nehezedett, a Magyar Kommunista Párt mutatta meg az egyetlen helyes utat, amely népünk szabadságához, hazánk felszabadításához vezethet: a fegyveres harc útját!

Pártunk élesztgette és lobbantotta lángra a partizánokban az izzó hazaszeretetet, ami bátorrá tette, hőssé formálta őket. A párt vezetése és nevelése adott erőt életük kockáztatásához és sokaknak közülük életük feláldozásához is.

E tanulmányban csak néhány, a Szovjetunióban, Dél-Szlovákiában, Kárpát-Ukrajnában, Észak-Erdélyben, Észak-Magyarországon és Budapesten harcolt partizáncsoport harcának vázlatos ismertetésére szorítkozunk. A magyar partizánok harcainak — fiatalságunk hazafias nevelését nagyban elősegítő — részletes, hiteles feldolgozásával a történetírók még adósak. Sok jel mutat azonban arra, hogy a tizedik, jubileumi esztendőben hozzáfognak ennek a hiánynak a pótlásához.

Magyar partizánok a Szovjetunióban.

A népellenes Horthy-kormányzat, Hitler parancsára, a magyar nép százezreit szállította idegen érdekekért meghalni a keleti frontra. Sok magyar vér folyt el a náci rabló háborújában Ukrajna földjén, s a Don partján. A vágóhídra hurcolt magyarok nagy többsége érezte, hogy ez a háború nem a magyar nép háborúja. S ez az érzés — a Magyar Kommunista Párt szívós és következetes munkája nyomán — sokakban kezdett tudatosá válni.

Már 1942 folyamán százszámra mentek át katonák és munkaszolgálatosok a szovjet partizánokhoz a brjanszki erdő környékén és Fehéroroszországban.

A „rendfenntartásra” kirendelt magyar csapatok fogságbaesett har-

cosai között is akadtak sokan, akik felismerték, hogy a szovjet partizánok közé állva, a magyar nép felszabadításáért harcolnak.

E két csoportból kerültek ki az első magyar partizánok, akik eleinte szétszórtnak, a különböző szovjet partizánosztályokban, később ezek kötelékében önálló csoportokban kapcsolódtak be abba a harcba, amelyről a „M. Kir. Honvéd Vezérkar Főnöke 4. oszt. 58.800/10. szám. eln. 4. vkf. 1942. A folyó háború tapasztalatainak ismertetése. 10. sz. Partizánharcok”, című könyvecskéjében a következőket olvashatjuk:

„A szovjet ellen vívott harc a hadviselés egy különleges és kíméletlen eszközeivel ismertetett meg közelebbről bennünket: a „partizán”-mozgalommal... Meglepő volt a fanatizmus, halálmegvetés és szívósság, amellyel e harcmodor keretén belül az orosz népnél találkoztunk és megdöbbentett bennünket az az óriási méret, melyben az oroszok ezt az eljárást alkalmazzák...

... A mind nagyobb keretekben kibontakozó partizánmozgalom immár a *népmozgalom* méreteit öltötte.¹

Ebben a hatalmas arányú népmozgalomban az első magyar partizánok már a háború első évében megjelennek. 1942 közepén a brjanszki erdő szovjet egységeiben a „Hazáért”, a „Szovjetek hatalmáért”, a „Molotov” partizánosztályban már harcoltak magyarok. A „Dzserszinszkij” szovjet partizánosztályban már önálló magyar csoport harcolt. Ennek a kis csapatoknak harcairól elismeréssel írt Andrejev, volt szovjet partizánparancsnok „Népi háború” című könyvében:

„... Az általunk felszabadított magyarok csoportja megkapta a lehetőséget arra, hogy a fasiszmus ellen harcba lépjen. Ezek a magyarok nemcsak harccselekményekben váltak nagy hasznára a szovjet partizánoknak, hanem az ellenség csapatai között végzett propagandánk és agitációnk megerősítésében is. Jelentősen kiszélesítették és gazdagították ismereteinket az ellenségről“ „... tanultak-e valamit ennek a magyar csoportnak tisztjei és katonái a brjanszki erdőben a szovjet emberektől? Azt gondolom — igen! Megtanulták gyűlölni a fasiszmust és megtanulták a harcot ellene. S, hogy Magyarországot a Szovjet Hadsereg felszabadította a fasiszta iga alól és a demokrácia széles útjára lépett, különös meglepéssel emlékszem vissza a mi nehéz partizánharcainkra. Visszaemlékszem Földes Pálra, Névay Lászlóra, Kovács Rezsőre és a többi magyarra, akikkel találkoztam a harcmezőn.”

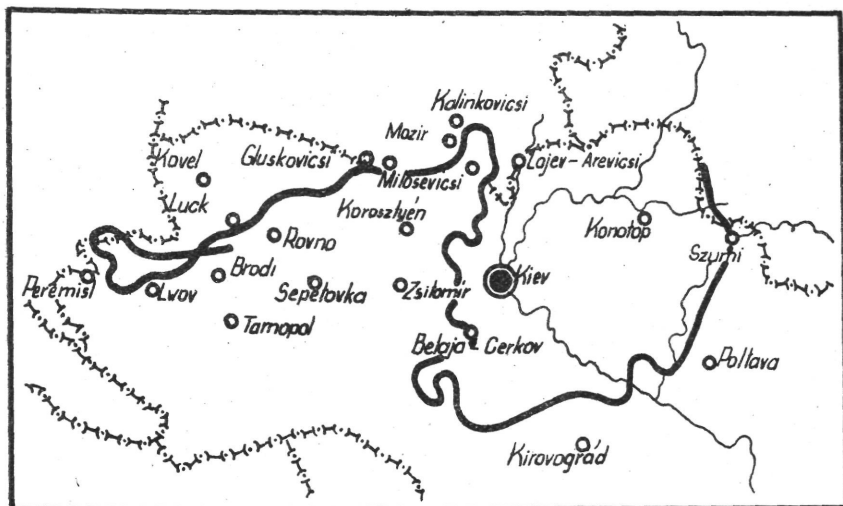
A mintegy 90 főt kitevő magyar partizán csoport vezetői Földes Pál, dr. Fáy István, dr. Névay László voltak. Működési területük: a brjanszki erdő déli része, a Gyeszna folyótól keletre, a Nyerussza folyó északi és déli partján elterülő vidék. A csoport feladata volt az erdőt átszelő vasútvonal rombolása, az ellenség szállításainak megbénítása, a fasiszta csapatok nyugtalanítása és felőrlése. A feladatok végrehajtása során több mint 30 vállalkozásban vettek részt; kilenc hidat robbantottak fel, 14 teherautót

¹ I. m. 5. o.

semmisítették meg, igen sok fegyvert és lőszeret zsákmányoltak. A csoport a harcokban 28 halottat vesztett és hat sebesültje volt.

1943 közepén alakult a Choinicki körzetben harcoló *Szuworov-brigád*, amelyben Kiss Gyula parancsnoksága alatt 20 magyar harcolt. Hadianyagraktárakat robbantottak fel, német egységeket pusztítottak, majd a Szovjet Hadsereg oldalán Choinicki bevételénél tűntek ki.

Naumov tábornok, a Szovjetunió hőse, partizán magasabb egységnek „*Cservoni*” nevű osztagában Fazekas József vezetése alatt harcoló magyar csoport részt vett a magasabb egység sztálini portyázásában.

A sztálini portyázás útvonala.

Három hónap alatt (1944 január—február—március) Ukrajnában és lengyel területen több ezer kilométer utat tettek meg a német arcvonal mögött. Szétrombolták a fasiszták katonai berendezéseit, utánpótlási vonalait, felszították a lakosságban az ellenállás szellemét a betolakodókkal szemben és Lwov, Rava-Ruszká, s a Bug környékén pusztították az ellenség csapatait. A sztálini portyázásban részt vevő gyorsmozgású osztagok hatalmas ellenséges erőket kötöttek le, s ezzel jelentősen csökkentették az ellenség arcvonalának erejét. A németek állandó légi felderítéssel próbálták megállapítani az egység tartózkodási helyét — s ha ez sikerült, akkor nem egyszer bombázó kötelékeket, gépesített, nagy tűzerejű harc-

kocsikkal megerősített speciális alakulatokat vetettek be ellene, mert az adott terület megszálló német erői képtelenek voltak az egység elleni eredményes harcra. A csoport magyar harcosai — később mint partizánosztagok parancsnokai — Magyarország területén folytatták a hősiességüket hazánk felszabadításáért.

A Pripjet-mocsarak környékén Fjodorov vezérőrnagy — a Szovjetunió kétszeres hőse — alárendeltségében harcoló, több mint 7000 főt számláló *Volhiniai* partizán magasabb egységben is működött egy 13 főből álló magyar csoport, melynek Dékány Sándor volt a parancsnoka. Az egység különösen Kovel ostrománál tűnt ki.

A Pripjet-mocsarak környékén *Szatanovszki* lengyel ezredes partizánegységében Ráczy Gyula parancsnoksága alatt harcolt egy magyar csoport, köztük az Ozd mellett később hősi halált halt Szőnyi Márton és Őszabó János.

A „*Pripjet-osztag*” orosz partizánjai oldalán magyarok is pusztították a németet.

A Breszt-Litovszk környékén tevékenykedő *Csernyák partizánosztagnak* 16 főből álló magyar egysége volt.

A híres szovjet partizán tábornok — a Szovjetunió kétszeres hőse —, *Kovpak csapataiban*, amelyek Ukrajnában irtották a gyűlölt fasiszta hódítókat és amelyek pusztítva, rombolva a német hadigépezetet, a Kárpátokig vonultak előre — százával tüntették ki magukat a magyar partizánok. Valahol a volhiniai mocsarak környékén halt hősi halált a magyar nép egyik kiváló képességű fia, az egyik partizánosztag politikai vezetője, pártunk neveltje, a fiatal, parasztszármazású Tóth József.

Magyar partizánok Dél-Szlovákia, Kárpát-Ukrajna, Észak-Erdély és Észak-Magyarország területén.

A fenti rövid áttekintésből is látható, hogy a magyar nép hű fiai — a Magyar Kommunista Párt vezetésével — már a háború első évétől fegyverrel vették ki részüket a fasiszmus elleni harcokból.

Fontos szerepet játszottak a hazánk felszabadításáért vívott harcokban azok a magyar partizánok, akik Dél-Szlovákia, Kárpát-Ukrajna és Észak-Magyarország területén harcoltak. Az itt működő partizánegységek között voltak olyanok, amelyek helyi kezdeményezésre és kizárólag helyi erőkből alakultak. Voltak olyanok is, melyekben a Szovjetunióból érkezett magyar és szlovák partizánok működtek együtt a helyi partizánokkal és lakossággal.

Magyarországon 1944 nyarán kezdődött az első partizánosztagok szervezése. A németek 1944. március 19-én megszállták Magyarországot. A magyar nép nagy része előtt most már világossá vált, hogy ki az igazi ellenség. A német megszállás idején a függetlenségi mozgalom harcosai,

a magyar nép hű fiai megértették, hogy hazánk teljes elpusztítását csak úgy lehet megakadályozni, ha a munkások, parasztok, katonák fegyvert fognak a német megszállók kiűzésére.

Az újjáalakult illegális Magyar Kommunista Párt azonnal hozzáfogott az akkori idők szükségleteinek megfelelő fegyveres harc, a partizánmozgalom megszervezéséhez. Megalakult a Kommunista Párt Katonai Bizottsága, s ez a bizottság szervezte a partizáncsoportokat a fegyveres harcokra.

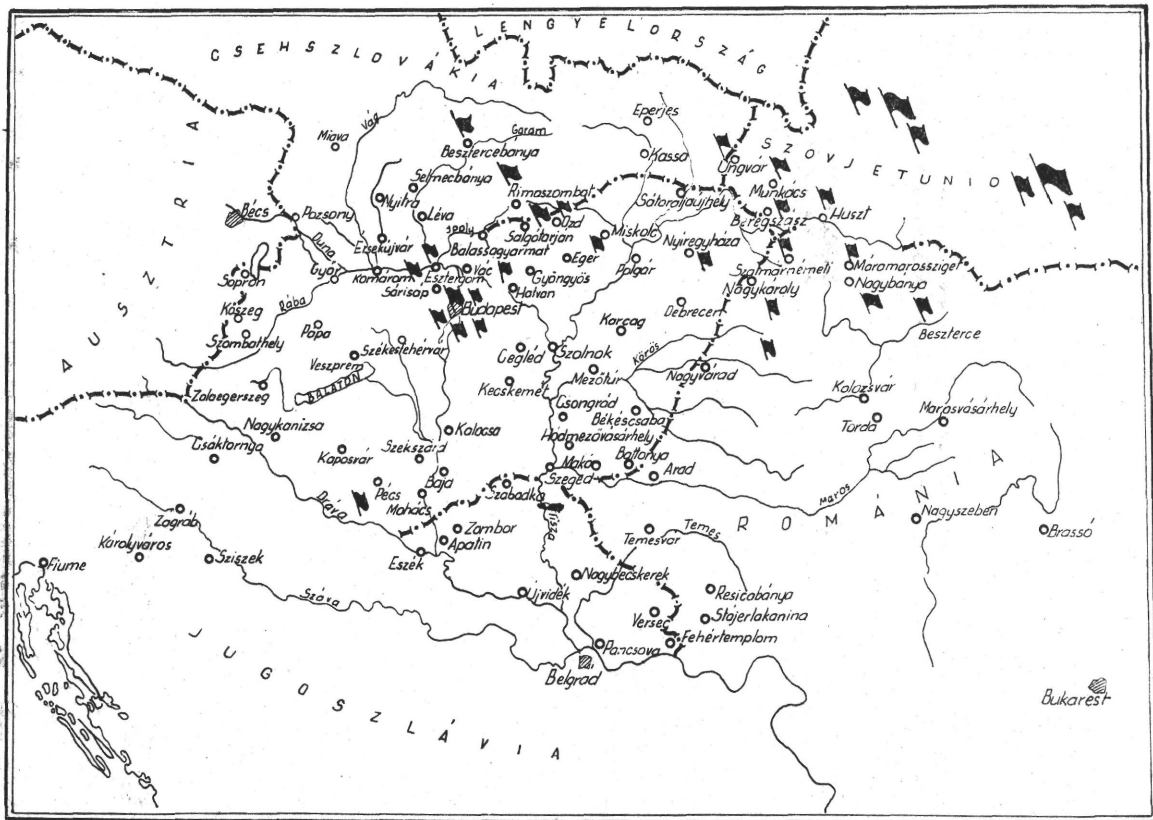
A Magyar Kommunista Párt Külföldi Bizottsága hatalmas segítséget nyújtott a magyar népnek a nyilasok és német fasiszták elleni harcokban! A Szovjet Hadseregben dolgozó magyar kommunisták közvetlen felvilágosító munkát végeztek a magyar katonák között. Ezek közül sokan átjöttek a Szovjet Hadsereg oldalára, vagy közvetlenül a németek és a nyilasok ellen fordították a fegyvert. A Szovjetunióból jött ejtőernyős partizánosztagokban harcoltak a párt régi hűséges katonáinak vezetésével azok a magyar katonák, akik szovjet hadifogságban kérték a szovjet kormányt, adjanak fegyvert a kezükbe, hogy harcolhassanak a magyar nép szabadságáért.

A Nógrádi egység.

Ebben az időszakban, 1944 szeptemberében a Rimaszombatot ölelő erdőségbe ereszkedett le ejtőernyővel a *Nógrádi-egység* magja: Nógrádi Sándor parancsnok, Papp Béla, Molnár János, Szamszonenko Tánya, a fiatal ukrán rádióslány, Sandoval José a spanyol köztársasági hadsereg századosa és még egy-két harcos. Röviddel leszállás után, a német csapategységek és a portyázó magyar csendőrség ellen folytatott kezdeti akciók idején, az egységhez még két ejtőernyős csoport érkezett, köztük: Rákosi Éva, Tömpe András és Kurimszki Molnár János. Így alakult ki a Nógrádi-törzs. Az osztag a Losonctól északra eső frontszakaszon vette fel a harcot a németek ellen. A csatározások idején a magyar hadsereg határportyázó egységéből Bársony Mátyás vezetésével újabb csoport csatlakozott az egységhez. A felszabadított szlovákiai területek elleni általános német támadás felszorította az osztagot az Alacsony-Tátra hegyeibe. Az egység rohamosan növekedett. Nógrádi elvtárs csapata október közepén már közel 100 főt számlált. A kipróbált partizánokon kívül voltak olyanok is, akik csak most tanulták meg a golyószóró és a géppisztoly kezelését.

Két választás állt ekkor a parancsnok előtt: vagy a sokezeres szlovák partizán-zöm erejét növelik, vagy magyar terület felé indulnak, ahonnan az ellenség felszorította a csoportot. A cél az utóbbi döntést követelte. Arra törekedtek, hogy bejutva a salgótarjáni szénmedencébe, szilárdan megvetik ott a lábukat és mozgósítják a szénmedence bányászait, lakosságát a németellenes fegyveres harcra.

Az Alacsony-Tátra bérceitől, Korotnica szlovák faluból indult el a

Magyar partizánegységek tevékenységének helyei

csoport. Sziklás hegyoldalakon, hideg őszi esőben tíz-tizenkét órás éjszakai vonulások után jutottak le a Garamig.

A nehéz útszakaszon a németek elvágták és tüzzel megsemmisítették az osztag két felderítő csoportját. Csak egy partizán jutott vissza egységéhez. A lakatlan erdőségekben a saját élelmezésen kívül sok gondot okozott a szökött szlovák katonák és a németek elől bújdosó családok élelmezése is. A szlovák katonák közül számosan csatlakoztak a csoporthoz.

Az egység továbbhaladását mindinkább akadályozta a szűk német gyűrű, amiből csak a Garamon keresztül lehetett kijutni. A megáradt folyón sehol egy gázló. A helyi szlovák lakosság segítségével Papp Béla felderítette a Garam partját és Lucsatin faluban (Besztercebányától kb. 16—18 km-re észak-keletre) egy elhagyott híd gerendáján, éjszaka, a német őrséget kijátszva, ki négykézláb, ki lovagló helyzetben átkeltek a túloldalra.

Az osztag további útja Lehotka, Poniki, Ponicka-Huta falvakon keresztül vezetett. Amerre elhaladtak, a lakosság minden szükségesséssel bőven ellátta a partizánokat.

A Poljana felé vezető utat és környékét igen erős összpontosított német erők uralták, ezért ezt kikerülve, Kékkő irányába, dél felé vették útjukat, hogy később délkeletnek tartva a helyenként kilométer szélesre megáradt Ipolyon át jussanak el céljukhoz.

A folyómenti falvakban erős német helyőrségek tanyáztak. Gondos felderítés után Ipolytarnóca értek. Az osztag ekkor 28 főt számlált.

A losonc-balassagyarmati vasútvonalon átjutva, Hólya-pusztán át a Salgótarján-Lapujtó-Losonc-i műút mellett fekvő Bagolypusztán széleskörű toborzó és politikai munkába kezdett az egység. A partizánok felhívására senki sem tett eleget a bevonulási parancsnak. A lakosság nagy része a környező erdőben rejtőzött el. A csoport parancsnoka felvette a kapcsolatot a losonci Nemzeti Bizottsággal, amely pénzt, fegyvert, élelmiszert, ruhaneműt, gyógyszert szállított a partizánoknak. Bagolypusztán egy német fogságból megszökött 28 tagú felfegyverzett szovjet csoport csatlakozott a Nógrádi-egységhez. Mire a Karancs-hegy közelébe, a szénmedence szélére értek, az osztag már 60 főt tett ki. Fegyverzetük négy golyószóróból, 20 géppisztolyból és 30 puskából állt.

Egyre erősödött a partizánok és a polgári lakosság kapcsolata, ami növelte politikai befolyásukat s ezen keresztül a környék harckészségét. A lakosság mindent eldugott a németek elől, a partizánoknak azonban rendszeresen hordta az élelmiszert. A magyar bányászok, földművesek, a frontról megszökött katonák nagy számban jelentkeztek a felszabadító harcra. Ragyolc, Romhány, Karancsberény, Bocsárlapujtó, Somoskőújfalu, Egyházasbást és más magyar falvak és tanyák egy emberként álltak az osztag mögé és támogatták annak harcát. Az osztag létszáma hamarosan elérte a 450 főt. Egy magyar hadnagy vezetésével 40 katona, s rajtuk kívül egy 60 főből álló ifjúsági csoport kapcsolódott be a harcba. Az

utóbbiak haláltnemvető bátorsággal támadták meg a német tehergépkocsikat, amelyekről fegyvert szereztek maguknak. Csomatelkéről, Vidossza-pusztáról, Medvesaljáról mintegy 100 főnyi csoport — apák fiaikkal együtt jöttek a harcosok közé. Bandur Gyula például két fiával harcolt közöttük. Felvették az összeköttetést egy magyar zászlóaljparancsnokkal, akinek kijelölték működési területét. A Karancs-hegy környéke szilárdan az egység kezében volt. A biztosító csapatok és járőrök állandó tűzharcban álltak a németekkel és nem túlzás, hogy ezen a vidéken egyetlen nyugodt percük sem volt a fasisztáknak. A csoportnak helyváltoztatás szükségességére mindig készen állt a felderített következő szállás, ami jelentősen hozzájárult, hogy veszteségük minimális volt.

1944 karácsony estéjén az egység felesküdt az Ideiglenes Nemzeti Kormányra: „... esküszünk, hogy hű katonái leszünk az Ideiglenes Nemzeti Kormányának és parancsait mindhalálig bátran teljesítjük...“

Az egység utolsó tevékenysége a Csengőkö tővében fekvő *abroncsos-pusztai harc* volt. Ebben az SS-zászlóalj elleni harcban a törzs, a biztosító csoportok, mintegy 100 fő vett részt. A németek közül csak kevesen tudtak megmenekülni... Saját veszteség 16 fő volt.

A Nógrádi-egység néhány további kisebb csatározás után 1944. december 29-én egyesült a felszabadító Szovjet Hadsereggel.

Rákóczi-egység.

Az egység parancsnoka Uszta Gyula kárpátaljai magyar erdész, politikai biztosa Horváth Sándor csepei vasmunkás. A csoport 1944. augusztus 8-án repülőgépen érkezett Ukrajnából és a Munkácstól 18 km-re délre fekvő Novoje-Szeló környékén ért földet. Földreérése után azonnal elindult és 25 km-es éjszakai erőltetett menet után elérték a Munkács közelében fekvő Buzsora-hegy közel 1000 méteres magaslatát. Az egység 23 főt számlált. Szeptember 6-án csatlakozott hozzájuk Priscsapa ukrán származású partizánparancsnok 9 emberével. Az egyesülés napján az Uszta-csoportnak már 85 embere volt és az együttes csoport létszáma így 94-re nőtt. Amikor az egység a Szovjet Hadsereggel egyesült, a harcokban közvetlenül részt vevők létszáma — nem számolva a csoportot támogatók táborát — 163 fő volt.

A különítmény harctevékenységeinek színhelye: Munkácstól keletre Szolyva, Kerecki, Fuzsinov, Szmologovics, Krajna-Martinka, Voloszkoje. Csernipotok, Brodi, Ardonovo, Zagatyie.

A csoport nevéhez dicsőséges harcok egész sora fűződik. Ezek közül néhányról az egység hivatalos jelentése alapján az alábbiakban számolunk be:²

² Eza jelentés és a tanulmányunkhoz felhasznált egyéb források a Hadtörténelmi Intézet gyűjteményéből származnak.

1944 szeptemberében az osztag egy szakasza támadást intézett Kerekci falu (Szolyvától 20 km-re délkeletre) csendőrlaktanyája ellen, ahol szétrombolta a telefonberendezést és megsemmisített két csendőrt.

Zapredil falu környékén megtámadtak egy gyalogos zászlóaljbat. A kézigránátos támadásnak 35 ellenséges tiszt és katona esett áldozatul; 18 meghalt, 17 pedig megsebesült.

Az első szakasz benyomult Duszino falu jegyzői hivatalába és itt négy puskát zsákmányolt. A falu lakosságával kegyetlenkedő jegyző felett a lakosság ítélkezett. A népnyző jegyző halállal lakolt.

Tibovo falu környékén megtámadtak két teherautót. Elesett egy német tiszt, két magyar, négy szerb katona pedig fogságba esett. Az autókat és 800 liter benzint a partizánok felgyújtották.

Hazatérőben a lakosság jelentette, hogy Zalajta falu csendőrlaktanyájában ünnepelnek a csendőrök. A partizánok géppisztoly- és kézigránáttűzzel „emelték az ünnep hangulatát”. Három csendőrt megsebesítettek, a csendőrökkel paktáló erdőmérnököt lelőtték.

A Rákóczi-egység további haditettei:

Október 5-én Bene falu előtt a levegőbe repült egy 30 vagonból álló katonai szerelvény és megsemmisült a vasúti híd. A vonat katonaságot szállított.

— Hazafelé menet ugyanez a szakasz több kilométer hosszúságban kidöntötte a táviróoszlopokat és ezzel megszakította az ellenség összeköttetését.

— A 2. szakasz aknáira futott és levegőbe röpült Irsaváról Szelicse felé haladtában egy katonákkal megrakott szerelvény. Kivjasd és Szelicse között pedig egy frontra élelmiszert szállító szerelvény és egy vasúti híd robbant fel.

— Ugyanerre a sorsra jutott Paszika falu közelében október 7-én a Munkácsról Szolyva felé haladó, katonákat és felszerelést szállító szerelvény öt vagonja is.

— Rá öt napra Rokoszov közelében, a huszti vasútvonalon semmisült meg robbanás következtében egy 17 vagonból és egy mozdonyból álló hadfelszerelést szállító szerelvény.

— Október 19-én és 20-án Munkács közelében újabb katonai szerelvények futottak a különítmény aknáira.

— Október 17-én Voloszkoje faluban a 2. ezred II. zászlóaljához tartozó 36 magyar katonát és tisztet fegyverzett le a csoport. Zsákmány: 1 golyószóró, 33 puská, 2 géppisztoly, 150 kézigránát, lőszer, élelem stb.

A lefegyverzés megbosszulására 400 főnyi, csendőrökből és katonaságból álló különítmény kihajtotta a házakból a lakosságot és hozzáfogtak a falu felperzseléséhez. A Rákóczi-egység a szomszédos Szmologovicsból még idejében megérkezett és másfélórás tűzharccal kiszorította a faluból a gyújtogatókat. Tíz ház leégett, de a lakosság és jószágai hiánytalanul megmaradtak.

A következő napokban még többször megkísérelték a csapatcsendőrök

a falu felgyújtását és a lakosság elhajtását, de jelentős veszteségeket szenvedve mindannyiszor kénytelenek voltak visszavonulni. Veszteségük: 42 halott, 27 sebesült, 129 fogoly tiszt és katona, 11 golyószóró, 10 géppisztoly, 114 puska.

A további harcok folyamán az ellenségnek okozott veszteség mind emberben, mind anyagban jelentősen megnövekedett.

A Rákóczi-csoport harcainak eredményeként megsemmisült: 7 mozdony, 3 katonasággal teli vagon, 27 vagon lőszer, 22 vagon katonai felszerelés, összesen 79 vagon. Felrobbant egy vasúti híd, kigyulladt két teher- és egy személygépkocsi. Megsemmisült 385 katona és tiszt, megsebesült 412, fogságba esett 267 fő. *Az ellenség összvesztesége: 1064 fő volt.*

Hadizsákmány: 189 puska, 40 géppisztoly, 15 golyószóró, 3 géppuska, 3 aknavető, 40 ló, 8 szekér, 1 személyautó, 1 motorkerékpár, 2 kerékpár, 1 írógép, 5 nyereg, 10 lőszerszám, 3 rádióállomás, 1 mozgókonyha.

A különítmény összefegyverzete, október 25-én a Szovjet Hadsereggel történt egyesüléskor: 84 géppisztoly, 17 golyószóró, 19 pisztoly, 210 puska, 6 rádió, 3 aknavető.

Az Uszta-csoport működési területe több községre kiterjedt, amelyekben a helyi ukrán és magyar lakosság támogatásával „partizán közigazgatást” vezettek be.

Az ellenség állandóan kísérleteket tett arra, hogy a csoportot megsemmisítse és ehhez jelentős erőket vont ki a frontról és vetett be a partizánok ellen. Néhány példa:

Augusztus 10-én 2500, 12-én 2500, 20-án 400 fő, szeptember 18-án két gyalogezred és egy aknavető csoport, szeptember 25-én egy gyaloghadosztály zárta körül az osztag működési területét és tartott hajtóvadászatot a partizánok ellen.

A csoport vesztesége halottakban 21, sebesültekben 12 fő.

A Rákóczi-egység 1944. október 25-én egyesült a Szovjet Hadsereggel.

Lencsés János csoportja.

1944. október 14-én indult el repülőgépen 24 harcos a sztaniszlavi repülőtérről és másnap jött utánuk a felszerelés és 4 fő erősítés. Leszállás után alig indultak el Kassa felé — ahová harcálláspontjukat tervezték —, a csendőrség tudomást szerzett róluk. A helyi lakosság segítségével azonban átvágták magukat a csendőrgyűrűn és átkeltek az Ung folyón. Időközben sok helyi lakos csatlakozott a csoporthoz. Első nagyobb akciójuk az ungvári villanytelep felrobbantása volt.

A csoport öt embere teljesen leszerelt egy tűzérszakaszt és minden felszerelését magával vitte az erdőbe. Egy egész zászlóalj vette körül ezt az erdőt, de behatolni nem mert. Amikor az ellenség állandó nyugtalanítása után Munkács megyében a Zsukov-partizánosztag törzsénél jelentkeztek, az egységnek már 70 tagja volt.

Szónyi Márton csoportja.

Szónyi Márton hadnagy csoportja az Őzd környéki erdőben pusztította a fasisztákat és katonai berendezéseiket. Rövid tevékenységük után azonban németekből és magyar csendőrökből álló ellenséges gyűrű zárta körül őket, s az egység minden harcosa a sokszoros túlerővel szemben folytatott hősi harcokban, a parancsnokkal és Ősz Szabó János politikai vezetővel együtt hősi halált halt. Szónyi Márton testét a Kissikátor melletti Balázs-tanya szabadságharcos vérrel áztatott földje takarja.

Észak-Erdély területén három partizáncsoport működött. *Maléter Pál csoportja* Tasnád—Nyíregyháza között, a sok dicsőséges ukrajnai harcban részt vett *Dékán István csoportja* Erdély egész északi részén végigvonulva küzdött, az elveszettnek hitt *Dékán-egység* felkutatására indult *Rékai Miklós csoportja* pedig Máramarossziget, Észak-Erdély és Kárpát-Ukrajna vidékén nyugtalanította a katonai egységeket és több sikeres robbantással bénította az ellenség visszavonulási és utánpótlási vonalait. Ezekben a harcokban halt hősi halált a Dékán-csoport egyik legkiválóbb harcosa, a kiváló képességű szabadságharcos parasztfiú, Ihász-Kovács Sándor.

A Magyarország területén alakult partizánegységek egyik legkiválóbbja volt a *Mokan-komité*, amely 1944 nyarán alakult meg Miskolcon, a helyi kommunisták kezdeményezésére. Vezetői Fekete Mihály és Tóth Béla elvtársak voltak. Kitűnő antifasiszta propagandamunkájuk mellett megakadályozták a már aláaknázott vasúti híd felrobbantását, a Szovjet Hadsereggel felvett összeköttetéssel és pontos hírszolgálatukkal pedig meggyorsították a felszabadító erők előnyomulását és Miskolc felszabadítását.

A sárisápi bányászszakszervezet vezetői, Zgyerka János és Gurin Lajos hívták életre 1944 októberében a *sárisápi partizán-csoportot*. Különösen eredményesek voltak fogoly- és katonaszöktetések, több száz német katonát és katonai szállítóeszközt pusztítottak el, megmentették a bánya felszerelését és igen jó hírszolgálattal segítették a Szovjet Hadsereg harcait.

* * *

A fővárosban az első partizáncsoportok 1944 nyarán alakultak.

A német megszállás idején a függetlenségi mozgalom harcosai, a magyar nép legjobb fiai megértették, hogy most már nem elegendő a „röpiratcsata”, a felvilágosító antifasiszta propagandamunka.

A Budapest utcáin gyülekező hatalmas német páncélos erők, hídjaink aláaknázása, a fontosabb üzemek berendezéseinek nyugatra szállítása és az egyéb jelek figyelmeztettek: a németek romhalmazzá akarják tenni Magyarország fővárosát.

Világossá vált, hogy Budapest dolgozó népe csak akkor akadályozhatja meg a főváros elpusztítását, ha fegyvert fog a német megszállók ellen. Elérkezett a fegyveres ellenállási harc ideje.

Az erőteljesebb nemzeti ellenállás 1944 augusztusában kezd kibontakozni. Az újjáalakult illegális Magyar Kommunista Párt, a „Béke-párt” jobbára propagandisztikus harcán túl, hozzáfog a történelmi helyzetnek egyedül megfelelő, fegyveres ellenállás megszervezéséhez. Partizáncsoportokat, úgynevezett akciócsoportokat szervez. Nyílt levélben hívja fel a népet a partizáncsapatok alakítására:

„...A Magyar Kommunista Párt vezetősége fegyverbe szólítja a magyar nép legjobb fiait!... A döntő szó itt a fegyvereké...”

Rákosi Mátyás elvtárs november elején rádióüzenetben szólítja fel a magyar hazafiakat Budapest megmentésére:

„Most Budapesten van a sor. Ha csak a német rablókon múlik, akkor bizonyos, hogy kő kövön nem marad... De meg lehet akadályozni a magyar főváros pusztulását, ha Budapest népe talpra áll... Ha összefog az öntudatos, szervezett munkás, a nyilas csőcseléket gyűlölő polgár, a hazafias kötelességét ismerő fegyveres erő, akkor meg tudja akadályozni a németek galád szándékát...”

A Kommunista Párt Katonai Bizottságának vezetésével Budapesten egymás után alakultak a fegyveres csoportok, amelyeknek számát, nagyszerű fegyvertényeik sokaságát e rövid írás felölelni nem képes. Szóljunk most néhány sorban a legismertebb csoportokról.

Beszéljen működésükről mindenekelőtt egy-két hivatalos jelentés:

A M. kir. budapesti főkapitányság politikai rendészeti osztálya 495/1944. pol. biz. számú, a belügyi államtitkárnak küldött jelentésében olvassuk:

„...F. hó 28-án este kb. $\frac{3}{4}$ 10 óra tájban a Kresz Géza u. 8. sz. előtt több német teherautóra ismeretlen tettesek kézigránátot dobtak.”

Ugyanebben a jelentésben:

„Osztályom detektívjei 12 rendbeli vasútrobbanás, illetve megrogálás kísérlete tárgyában folytatnak nyomozást...”

A jelentés továbbiakban arról ír, hogy „a szabotázsokat megbízható fiatal kommunisták hajtják végre”.

„A nyomozást a német biztonsági rendőrséggel együtt folytatjuk.

Budapest, 1944. november 29-én.

Hain Péter

m. kir. kormánytanácsos.”

Fenti osztály ugyancsak 495/1944. pol. biz. sz. alatt december hó 3-ról keltezett jelentésében egyebek között a következőket írja:

„F. hó 2-án a Semmelweis utca 1. sz. ház előtt álló német gépkocsik között bomba robbant fel...” F. hó 2-án a Tisza Kálmán-téri Művelődés Házában 21.30-kor hatalmas dörrenéssel bomba robbant...” A jelentés közli Pozsonyi III. József rendőrfőtörzsőrmester, színházi ügyeletes altiszt részletes beszámolóját. A felterjesztés így zárul:

„...Kétségtelenül megállapítható, hogy az ismeretlen tettes csupán demonstrációs szándékkal helyezte el a robbanóanyagot, mert az elő-

adás befejezése, illetve a közönség eltávozása után helyezte el a robbanóanyagot.”

Október-novemberben az akciógárdák fokozzák harcukat. A „Szir”-csoport kézigránatokkal támadást hajt végre a központi nyilas „Hűség-háza”, kerületi nyilasházak, az ABIT (Antibolsevista Ifjúsági Tábor) székháza, a német megszálló rendőrség és SS-tisztek tanyája, a Metropolisz szálló ellen. Ugyancsak kézigránáttal támadják meg a főváros különböző pontjain a német teherautókat és a nyilas csoportokat.

Főleg német autók elleni kézigránátos akciókban tűnt ki a Jamrich Mihály ifjúmunkás parancsnoksága alatt működő „Laci”-csoport. A nyílt utcán a többi között felrobbantottak két német páncélcocsit is.

A „Szir”, „Laci”- és a „Marót”-csoport Fehér Lajos irányításával működött. Az együttes csoport hajtotta végre a Déli összekötő vasúti híd és a Kelenföldi pályaudvar közötti, a zuglói körvasút és a gödi vasútvonalak felrobbantását. Akciójuknak különösen nagy volt a katonai jelentősége. A „Marót”-csoport („Marót” Padányi Mihály illegális neve volt) legszebb fegyvertényei: a Gömbös-szobor felrobbantása, a Kossuth Lajos utcai nyilas-könyvesbolt felrobbantása, a nyilas-nagygyűlés szétrobbantása a Városi Színházban, három német vasbunker felrobbantása volt.

Ez a csoport minden akcióját a németektől és nyilasoktól zsákmányolt robbanóanyaggal és fegyverrel hajtotta végre.

A Földes László vezetésével harcoló *újpesti partizánok* számos dicső haditettel írták be nevüket a magyar történelembe.

Megvédték az újpesti üzemeket a felrobbantástól, drámai harcban hiúsították meg az újpesti víztorony felrobbantását. Ha ezt nem akadályozták volna meg, az egész gyárváros víz nélkül marad.

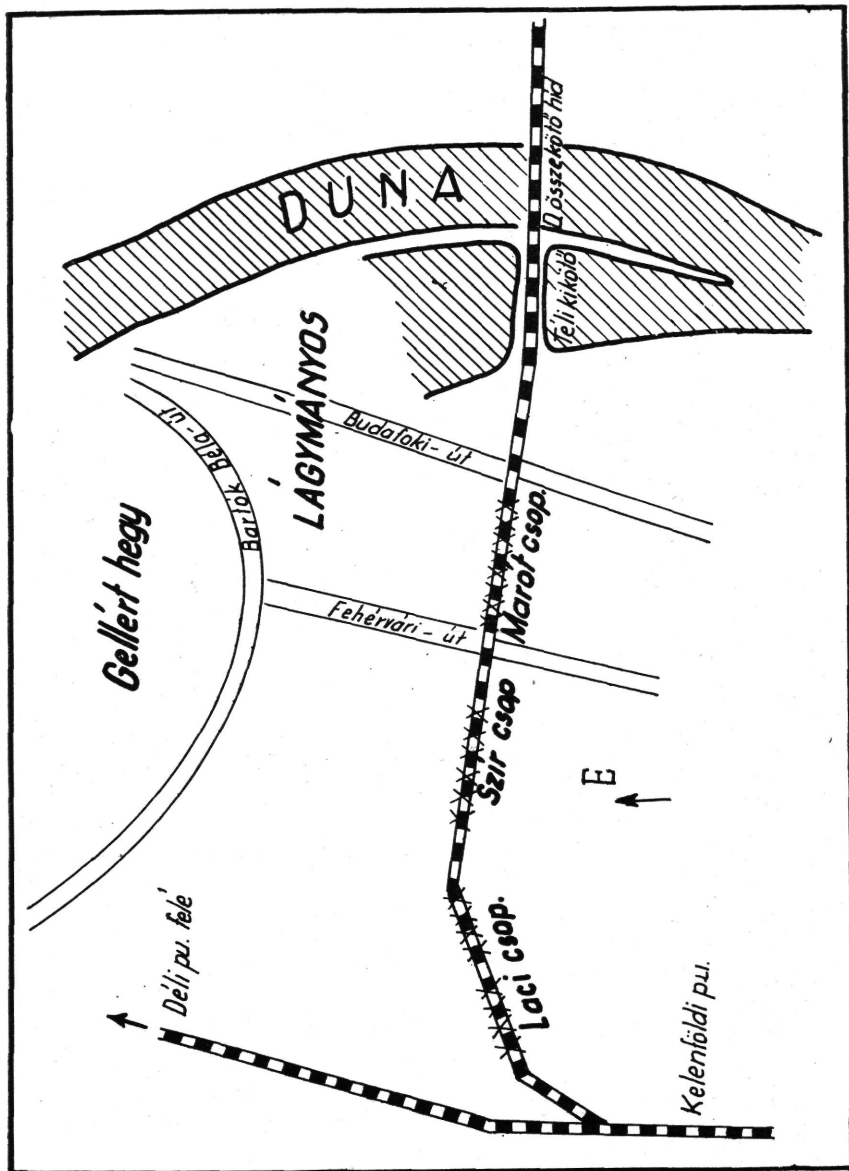
Megmentették 48 kivégzésre összefogott magyar életét, felrobbantották az újpesti nyilasházat, melynek romjai alatt 28 nyilas vesztette életét. Ennél az akciónál halt hősi halált az egyik legbátrabb újpesti partizán: Bán Tibor.

A Kiss Károly és Kende István irányításával működő, mintegy 70 főt számláló „KIMSZ” (Kommunista Ifjúmunkás Szövetség) *gárdák*, a Turcsányi Lajos, Hazai Jenő, Hullai Lajos, Gyórfi Károly, Tamics Jenő, Bata József, Szekeres Pál ifjúmunkások vezetése alatt Kőbányán, Kispesten, Rákospalotán, Rákoshegyen, Pesterzsébeten működtek.

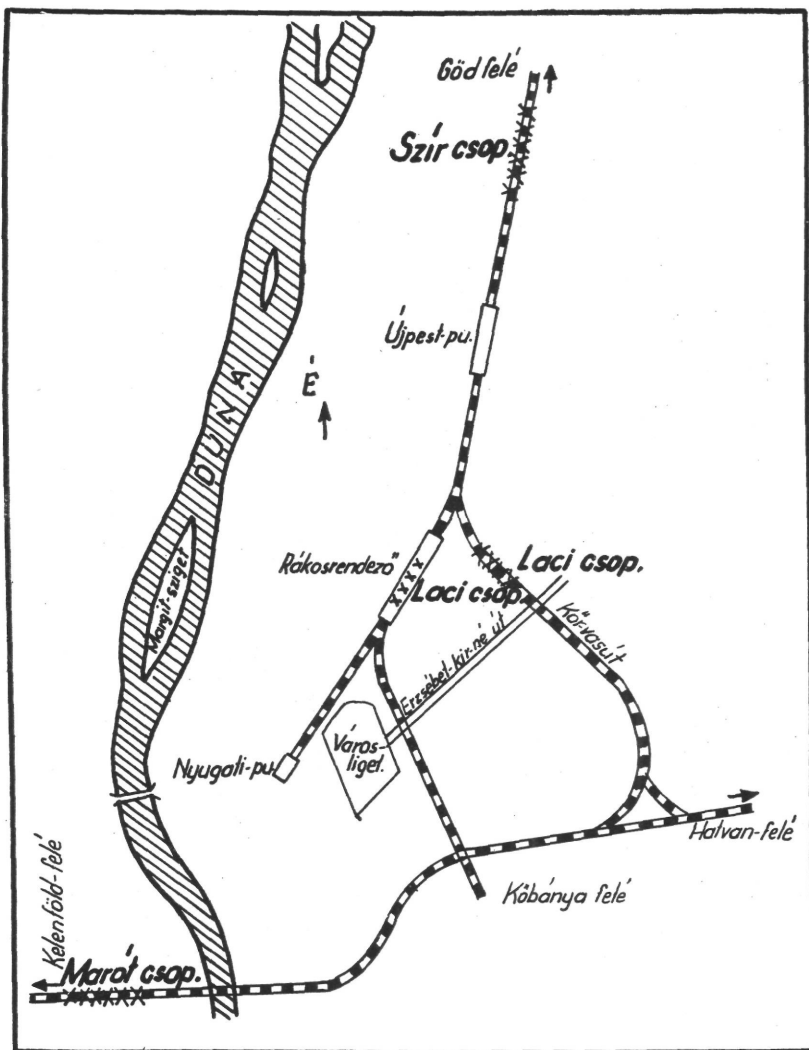
Ezek a csoportok több német teherautót, tüzérségi tüzelőállást, nyilaszékházat támadtak meg és robbantottak fel, nyilas járőröket és SS-csoportokat fegyvereztek le, katonai raktárakat robbantottak fel és fegyveres akcióikkal zavarták a német visszavonulást.

Ilyen akciókban vett részt a Jamrich József ifjúmunkás vezetése alatt működő „Homok-gárda” is.

A nagylétszámú *Kiska-* (Kisegítő Karhatalmi Zászlóalj) *alakulatok*, — amelyek hivatalos honvédalakulatok voltak — illegális baloldali személyeket, szökött katonákat büjtettek, szabotálták a katonai szállításo-

Az első vasútrobantási akció.

A második vasútrobantási akció.

Magyar szabadságharcosok részvétele az európai népek fasisztaellenes fegyveres partizánharcaiban.

kat, segítették és fegyverrel látták el a Földes-csoportot. A *Kiska-alakulatok* egyik századába beépített Vásárhelyi Miklós illegális kommunista volt az akciók egyik irányítója.

Az ismertetett, szervezett fegyveres csoportok harcai és a nagyszámú spontán ellenállás sajnos, nem duzzadt fel a fővárosban összefüggő fegyveres felkeléssé! — Mégis, azok a férfiak, akik 1944 második felében Budapesten vagy vidéken, és azok, akik orosz földön már előbb is fegyvert fogtak a német és magyar fasizmus ellen, akik sokan életüket adták a magyar nép szabadságáért — a nazaszeretetnek, a nép iránti odaadásnak példamutató harcosai. Harcuk segítette a felszabadító Szovjet Hadsereg előnyomulását. Tettük sokat lemosott abból a gyalázatból, amit a hitlerbérenc Horthy-kormányzat a második világháború folyamán a magyar népre kent. Hősi harcuk, bátorságuk, áldozatvállalásuk, lobogó szabadságszeretetük, a haza és a nép iránti lángoló szeretetük álljon ragyogó példaként az egész magyar nép, különösen pedig a magyar ifjúság előtt.

Legyenek olyan hű fiai hazájuknak, mint a magyar partizánok voltak.